

Władysław Stępnia

„ Colloquia Jerzy Skowronek dedicata „ we współpracy archiwów państw Europy Środkowo – Wschodniej i Południowej

Podjmując przygotowania do odbycia w roku 2004 jubileuszowej X międzynarodowej konferencji archiwów państw Europy Środkowo - Wschodniej i Południowej, organizowanej przez Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych, zadaliśmy sobie kilka pytań dotyczących genezy, przebiegu, rezultatów oraz przyszłości tych spotkań, grupujących często także przedstawicieli innych regionów Europy oraz organizacji międzynarodowych. Do przeprowadzenia tego rodzaju analizy zachęcał jeden z akapitów rezolucji pierwszej z tych konferencji, odbytej w dniach 28 IX – 1 X 1995 roku i poświęconej archiwom byłych partii komunistycznych w państwach Europy Centralnej i Wschodniej. Uczestnicy konferencji, 26 przedstawicieli archiwów z 13 państw oraz reprezentanci Międzynarodowej Rady Archiwów, Międzynarodowego Instytutu Historii Socjalnej w Amsterdamie i Instytutu Hoovera Uniwersytetu Stanforda stwierdzili, że uznają za celowe: „ Organizować regularnie w ciągu najbliższych 10 lat międzynarodowe konferencje na tematy dotyczące integracji archiwów byłych partii komunistycznych w systemie archiwów państwowych, a także na inne tematy, wspólne i specyficzne zarazem z zakresu archiwistyki i polityki archiwalnej w państwach Europy Centralnej i Wschodniej. Jest to ważny, konieczny warunek przygotowania i przeprowadzenia ogólnoeuropejskiego zblżenia i integracji na płaszczyźnie archiwalnej „¹.

Osoby, które znały prof. Jerzego Skowronka - głównego organizatora tej konferencji i Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych w tym czasie, a zarazem inicjatora spotkań archiwistów z tej części Europy - bez trudu rozpoznają w przytoczonym powyżej zapisie jego styl wypowiedzi. Rezolucja została jednak podjęta przez wszystkich uczestników konferencji, którzy – jak można sądzić -

---

¹ Rezolucja międzynarodowej konferencji „ Archiwy bywszych komunistycznych partii w stranach Centralnoj i Wostocznoj Ewropy”, Stara Wies, 28 – 1 X 1995, w .: Sbornik materialow po międzynarodowej konferencji, Warszawa 1996, s. X.

przyjęli do wiadomości stanowisko Skowronka, że trzeba będzie wielu konferencji, by omówić było można specyficzną sytuację archiwów na obszarze Europy, na którym wystąpiły zmiany ustrojowe, w wyniku upadku tzw. systemu realnego socjalizmu. Wzmianka o potrzebie zorganizowania dziesięciu konferencji oraz problemach integracji europejskiej świadczy wyraźnie o tym, że jednym z celów podejmowanej działalności było zbliżenie archiwów państw Europy Środkowo – Wschodniej i Południowej do archiwów na pozostałej części kontynentu. Wskazana zaś perspektywa czasowa, to przewidywana wtedy – i zrealizowana obecnie w roku 2004 – data wstąpienia do Unii Europejskiej wielu spośród państw aktywnie uczestniczących w tych konferencjach.

Ogónoeuropejskie zbliżenie i integracja na płaszczyźnie archiwalnej została więc z naszej strony rozpoczęta od problematyki archiwów partyjnych. Z zadowoleniem stwierdzić można, że sformułowane na konferencji w Starej Wsi zasady postępowania wobec nich zostały w bardzo poważnym stopniu zrealizowane. W pierwszej kolejności uwaga ta dotyczy włączenia archiwów partyjnych do systemu archiwów państwowych wraz z zastosowaniem wobec nich analogicznych podstaw prawnych działalności. Widziano w tym wkład archiwów do procesu demokratyzacji życia społeczeństw Europy Środkowo – Wschodniej i Południowej. Zakładano równocześnie konieczność dalszej współpracy i kontaktów, obejmujących opracowanie standardów opisu materiałów archiwalnych, wytworzonych przez partie komunistyczne wraz ze zbadaniem możliwości zastosowanie w tych pracach komputerowych systemów informacyjno - badawczych, organizowanie specjalistycznych seminariów czy też poszukiwanie na arenie międzynarodowej wsparcia finansowego. Nie wszystkie z tych ambitnych zamierzeń zostały zrealizowane. W tych warunkach z zadowoleniem przyjąć należy propozycję prof. W. P. Kozłowa – szefa archiwów Federacji Rosyjskiej – zorganizowania na Międzynarodowym Kongresie Archiwów w Wiedniu seminarium na temat b. archiwów partyjnych. Sadzę, że opublikowane przez Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych materiały konferencji w Starej Wsi stanowić powinny punkt wyjścia do oceny aktualnie istniejącej sytuacji w tym zakresie i będą przydatne dla uczestników spotkania w stolicy Austrii.

Kolejna konferencja z tego cyklu zorganizowana została w dniach 28 – 30 czerwca 1996 roku w Puławach i była poświęcona sytuacji archiwów w

naszym regionie w dobie przekształceń prawnoustrojowych². Organizatorzy konferencji, w której tym razem uczestniczyło 44 archiwistów z 12 krajów, wraz z przedstawicielami MRA i innych organizacji międzynarodowych, przeprowadzili – nawiązując do decyzji konferencji w Starej Wsi – specjalną ankietę, zatytułowaną „ Archiwa w okresie posttotalitarnym „. Obrady konferencji skoncentrowane były na problemach ustawodawstwa archiwalnego w dobie transformacji prawno ustrojowych, funkcjonowaniu archiwów zakładowych w warunkach zachodzących zmian oraz roli i zadań służ archiwalnych w nowej sytuacji prawno ustrojowej Europy Środkowo – Wschodniej i Południowej. Uczestnicy uznali, że ich spotkanie stało się ważnym etapem w zrozumieniu wspólnych elementów i narodowych odmierności procesów reformowania służb archiwalnych w państwach regionu. Stwierdzono, że ustawodawstwo archiwalne przyjmowane w tych państwach w coraz większym stopniu odpowiada powszechnym w Europie normom prawnym, szczególnie w zakresie ochronnej funkcji państwa w odniesieniu do dziedzictwa archiwalnego i archiwów, demokratycznych zasad dostępu do materiałów archiwalnych i archiwów, wysokiego stopnia samodzielności instytucji niepaństwowych w zarządzaniu wytworzonymi przez siebie dokumentami.

Różny był los zawartych w rezolucji konferencji propozycji dalszych wspólnych działań. O ile wnioski w sprawie włączenia do prac MRA publikowania biuletynu informacyjnego o materiałach archiwalnych i archiwach, będących przedmiotem wzajemnego zainteresowania ze strony państw regionu realizowany jest w innej postaci³, to dotąd nie podjęto tematu: „ Zagadnienia przechowywania i udostępniania zasobu archiwów wyższych organów państwa „, podczas gdy propozycja kolejna „ System kształcenia kadr archiwalnych oraz perspektywy współpracy międzynarodowej w tym zakresie „

---

² Archiwa Europy Środkowej i Wschodniej w dobie przekształceń prawnoustrojowych. Materiały międzynarodowej konferencji archiwalnej 28 – 30 czerwca 1996 r. w Puławach pod redakcją Bolesława Woszczyńskiego przy udziale Ewy Rosowskiej, Warszawa 1997. (publikacja w języku polskim, rosyjskim i angielskim).

³ Podjętego programu dotyczącego wspólnego dziedzictwa archiwalnego, o czym niżej.

zrealizowana została jedynie częściowo, w trakcie kilku następnych konferencji. Winniśmy się jednak zastanowić, czy te propozycje z roku 1996 nie należałoby realizować obecnie.

Konferencja w roku 1996 była drugą i ostatnią zorganizowaną przez Jerzego Skowronka, który zginął tragicznie latem tegoż roku. W trakcie kolejnego spotkania w roku 1997 szef archiwów Federacji Rosyjskiej, który ściśle współpracował z Naczelnym Dyrektorem Archiwów Państwowych w przygotowywaniu tych spotkań, zaproponował by nadać im nazwę „Skowronkowyje cztenia „, co zostało z aprobatą przyjęte. Ze względu na trudności w przetłumaczeniu tego sformułowania na język angielski przyjęło się używać sformułowanie w języku łacińskim – właśnie „Colloquia Jerzy Skowronek dedicata „.

Kolejnych siedem konferencji z tego cyklu podzielić możemy na trzy grupy tematyczne, z których pierwsza obejmuje bezpośrednią kontynuację problemów wcześniej podjętych – wpływu przeobrażeń ustrojowych na funkcjonowanie archiwów w państwach naszego regionu Europy. Dwie konferencje zorganizowane w Mądralinie w okolicach Warszawy w dniach 8 – 11 października 1998 roku na temat „The Private Archives and Archival Materials in the Central and East European Countries⁴ oraz w dniach 15 – 16 października 1999 r. na temat „Accessibility of Archival Materials in Compliance with the Law and General Practices of the State of Central and East European Countries”⁵ stanowiły nawiązanie do treści konferencji poprzednich, koncentrując jednak uwagę na fundamentalnych w tym okresie i nadal bardzo ważnych sprawach. Dzieje się tak dlatego, że problemy dotyczące polityki b. państw obozu socjalistycznego wobec archiwów niepaństwowych oraz reglamentowanie prawa dostępu do zbiorów archiwalnych charakteryzowały w stopniu najwyższym sytuację archiwów w Europie Środkowo – Wschodniej i Południowej. W obu tych przypadkach cechy ustroju totalitarnego wpływały najdotkliwiej na formy i zakres działalności archiwów państwowych, które zmuszane były do prowadzenia działań nie występujących w praktyce archiwów państw o

---

⁴ W konferencji tej uczestniczyli przedstawiciele 15 państw a jej materiały opublikowane zostały pod tym tytułem przez Naczelna Dyrekcję Archiwów Państwowych w roku 1999.

⁵ Materiały tej konferencji zostały pod takim też tytułem opublikowane przez NDAP w roku 2000. W konferencji uczestniczyli przedstawiciele 15 państw.

ustroju demokratycznym. Omówienie problemów statusu prawnego materiałów archiwalnych i archiwów prywatnych, w tym instytucji wyznaniowych, wraz z charakterystyką polityki państw wobec tych zbiorów, bardzo zróżnicowanej w przeszłości i obecnie na tym obszarze, zaliczyć należy do największych osiągnięć konferencji z cyklu „Coloquia Jerzy Skowronek dedicata”. Wynika to z uznania, iż prywatni właściciele materiałów archiwalnych posiadają prawo do dysponowania nimi a obowiązki państwa wobec tego rodzaju materiałów archiwalnych sprowadzają się do ich zabezpieczenia, jeżeli oczywiście sytuacja będzie tego wymagać. Fakt, że materiały archiwalne pochodzenia prywatnego tworzą integralną część narodowych zasobów archiwalnych wymaga, by były one prawnie i fizycznie zabezpieczone. Winny być one także dostępne do badań naukowych, zgodnie ze standardami udostępniania materiałów archiwalnych. W rezolucji konferencji znajdujemy zapis, wzywający do organizacji specjalnych seminariów i szkoleń, dotyczących postępowania wobec archiwów prywatnych. Organizatorom nie jest znany los tego wezwania.

Opublikowane materiały konferencji na temat udostępniania archiwaliów w Europie Środkowo – Wschodniej i Południowej zasługuje także na wnikliwą uwagę. Nigdy przedtem nie poddano tak gruntownej analizie i ocenie praktyki państw naszego regionu w tej dziedzinie, którą charakteryzował głęboki rozdzźwięk między głoszonymi zasadami a praktyką archiwów, wyłączającą w wielu krajach możliwość swobodnego wyboru przez badacza potrzebnych mu materiałów archiwalnych dla realizacji zamierzenia naukowego. Zgodzono się, że w warunkach funkcjonowania społeczeństw demokratycznych polityka udostępniania archiwaliów, uwzględniając możliwości, jakie dają współczesne technologie informatyczne, winna być zgodna ze standardami międzynarodowymi i rekomendacjami organizacji, takich jak MRA, Rada Europy czy Komisja Europejska. Demokratyczne zasady dostępu do archiwaliów dotyczyć powinny także zbiorów byłych służb specjalnych państw totalitarnych. W trakcie tej konferencji zapoznano się i omówiono specjalny raport UNESCO, który opublikowany został w roku 1997. Dyskusja panelowa na temat prawa dostępu do zbiorów archiwalnych w warunkach istnienia systemu ochrony interesów państw oraz danych osobowych to kolejny wkład uczestników konferencji do postępu działalności archiwów w Europie Środkowo – Wschodniej i Południowej.

Kolejną grupą tematyczną konferencji były problemy automatyzacji działalności i funkcjonowania archiwów w warunkach społeczeństwa informacyjnego.

VIII konferencja zorganizowana w dniach 28 – 29 września 2001 roku w Warszawie miała tytuł „ Archives in the New Age. The Strategic Problems of the Automatization of Archives”⁶ a kolejnej, w dniach 31 Maja – 1 czerwca 2002 roku w Popowie koło Warszawy, nadano tytuł „ Archives in the Information Society”⁷. W licznych referatach i wystąpieniach w dyskusji dominowało przekonanie, że automatyzacja działalności archiwów – główne wyzwanie, przed którymi stoją one obecnie – uznana być musi za integralną część polityki mającej na celu tworzenie społeczeństw informacyjnych. Społeczeństwa te posiadać winny wolny dostęp do treści zbiorów archiwalnych, do czego jednak potrzebne jest uświadamianie znaczenia archiwów w ramach poszczególnych krajów i nawiązywanie między nimi współpracy. Archiwa ze swej strony muszą w tych warunkach rozwiązywać problemy metodyczne, dotyczące stosowania standardów międzynarodowych umożliwiających automatyzację ich działalności i szeroką, międzynarodową wymianę informacji o posiadanych zbiorach, wraz ze stopniowym wprowadzaniem możliwości wykorzystywania ich za pośrednictwem internetu. Na konferencji w Warszawie w 2002 r. sformułowano postulat pod adresem MRA w sprawie nawiązania współpracy z organizacjami europejskimi, w celu ułatwienia archiwistom z krajów Europy Środkowo – Wschodniej i Południowej odbywania szkoleń w zakresie stosowania nowych technologii informacyjnych. Ten wątek znacznie rozwinęto na konferencji w Popowie, w trakcie której odbyto oddzielną sesję na temat współczesnej edukacji archiwistów, która ułatwić im powinna wypełnianie powinności stojących przed archiwami w społeczeństwach informacyjnych. Wypełnianie tych powinności, zwiększających się wraz z postępującą demokratyzacją życia społeczeństw i rozwojem technologii informacyjnych, warunkuje wręcz dzisiaj normalne funkcjonowanie państw. Rola archiwów w zarządzaniu bieżącą dokumentacją, w tym źródłami powstającymi przy użyciu urządzeń elektronicznych, nakłada na archiwistów nowe, ważne zadania, które łączyć muszą oni w pełnieniu swoich dotychczasowych powinności, w tym szeregu funkcji humanistycznych, obejmujących wielkie problemy ludzkości, ale także drobne potrzeby informacyjne przeciętnych obywateli. Te funkcje humanistyczne działalności archiwów, podkreślane były w sposób szczególny przez

---

⁶ Materiały konferencji, w której uczestniczyli przedstawiciele 18 państw, opublikowane został pod tym tytułem przez NDAP w roku 2002.

⁷ I w tym przypadku materiały konferencji, odbytej z udziałem przedstawicieli 18 państw, zostały opublikowane pod takim właśnie tytułem w roku 2002.

przedstawicieli archiwów Federacji Rosyjskiej, co spotkało się z aprobatą ze strony pozostałych uczestników konferencji.

Istotnym wątkiem kilku kolejnych konferencji z serii „ Colloquia Jerzy Skowronek dedicata „ była prezentacja międzynarodowych programów organizacji europejskich, w których uczestniczą archiwa z obszaru Europy Środkowo – Wschodniej i Południowej. Najwięcej uwagi poświęcono programowi Cultivate – CEE, którego koordynatorem była Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych. Częste odwoływanie się uczestników konferencji do organizacji międzynarodowych, od których oczekujemy pomocy i wsparcia w rozwiązywaniu naszych licznych problemów powoduje, że zainteresowanie tą problematyką ma już charakter trwały w naszych działaniach. Winno to jednak kończyć się konkretnymi wystąpieniami do Komisji Europejskiej z propozycjami wspólnych programów. Szansę ku temu największą zdają się stwarzać nasze dotychczasowe przedsięwzięcia, dotyczące problemów wspólnego dziedzictwa archiwalnego. Problematykę tę zaczęliśmy omawiać na konferencji w Goławicach, w dniach 22 – 24 października 1997⁸, prezentując na kilku następnych rezultaty prowadzonych wspólnie działań. W konferencji tej uczestniczyli przedstawiciele archiwów 20 państw. Wśród uczestników był także ówczesny Sekretarz Generalny MRA Charles Kecskeméti, którego referat miał charakter programowy dla całego przedsięwzięcia. Do problematyki tej włączyć należy także podjętą w roku 2000 sprawę archiwów byłych organizacji międzynarodowych, w tym przede wszystkim Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej i Układu Warszawskiego.⁹

Ta problematyka skłania mnie do podzielenia się kilkoma uwagami bardziej ogólnego charakteru. Dziedzictwo archiwalne, wchodzące w skład spuścizny kulturalnej państw i narodów, wywołuje bowiem coraz większe zainteresowanie czytelników archiwów obok profesjonalnych historyków spotyka się stale bowiem wiele innych jeszcze osób – genealogów, badaczy – amatorów przeszłości własnej miejscowości czy regionu, dziennikarzy, prawników itd. Jeszcze większa liczba osób stara się dotrzeć do zbiorów archiwalnych drogą korespondencyjną, używając już z reguły poczty elektronicznej. Młode pokolenie ze zdziwieniem czasami przyjmuje do

---

⁸ Zob. The Common Archival Heritage of States and Nations of Central and Eastern Europe, Materials of the international conference ed. by Władysław Stępiak, Warszawa 1998.

⁹ Archives of Former International Organizations of the States of Central and Eastern Europe. Papers of the International Conferences Warsaw, October 13 – 14, 2000; Moscow, May, 21 – 22, 2001 ed. by Władysław Stępiak, Warszawa 2001 (w konferencji tej uczestniczyli przedstawiciele 14 państw oraz archiwów organizacji międzynarodowych, w tym NATO i Instytucji Europejskich).

wiadomości fakt, że ze zbiorów archiwów historycznych nie można korzystać przy pomocy internetu.

To nowe zjawisko kulturalne i cywilizacyjne wystąpiło na tak znaczną skalę w Europie w okresie, gdy nasiliły się procesy integracyjne, których podstawą są więzi gospodarcze i wzajemne uzależnienie technologiczne, czemu towarzyszy poszukiwanie źródeł tożsamości europejskiej. To niezwykle ciekawe zjawisko skłaniać musi archiwistę i historyka do szeregu refleksji, w tym przede wszystkim do uświadomienia sobie rozlicznych więzów i współzależności między narodami i państwami europejskimi. Jest to szczególnie widoczne na obszarze między Morzem Bałtyckim a Morzami Czarnym i Śródziemnym, gdzie na przestrzeni ostatniego tysiąca lat nie zachowała ciągłości żadna forma organizacji politycznej społeczeństw, którą są państwa. Nie brak w tej części Europy narodów, które wybiły się na niepodległość, organizując pierwszy raz w swej historii własne państwa, dopiero w ostatniej dekadzie XX wieku! Przeważają te, które państwowość swą były w stanie stworzyć wcześniej, utrzymywać nawet przez wieki, ale nigdy bez przerwy. Niezwykle wiele wypływa z tego stanu rzeczy problemów¹⁰, które nie mogą umknąć uwadze archiwisty – kustosza dziedzictwa archiwalnego własnego państwa, które okazuje się być równocześnie dziedzictwem jednego lub kilku państw sąsiednich.

Problemy dotyczące wspólnego europejskiego dziedzictwa kulturalnego zaczęły wywoływać szczególnie duże zainteresowanie po roku 1989, kiedy to w wyniku zmiany sytuacji w Polsce po upadku systemu tzw. realnego socjalizmu, przed Europą otworzyła się szansa przezwyciężenia trwającego po zakończeniu II wojny światowej dychotomicznego podziału i przywrócenia na całym kontynencie demokratycznych podstaw funkcjonowania państw. Nie jest dziełem przypadku, że właśnie w Polsce w dniach 28 maja – 7 czerwca 1991 roku odbyło się sympozjum na temat dziedzictwa kulturalnego państw, uczestników Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy Europejskiej. Analizując przebieg i rezultaty tej ważnej konferencji¹¹, stwierdzić należy, że była ona wstępem do dalszych działań w Europie, które przyczyniały się do wykrystalizowania współczesnej koncepcji wspólnego europejskiego dziedzictwa kulturalnego.

---

¹⁰ A. Gieysztor, Uwagi o sukcesji historycznej w Europie Środkowo – Wschodniej i Wschodniej, w: Z dziejów polityki i dyplomacji Polskiej. Studia poświęcone pamięci Edwarda hr. Raczyńskiego Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wychodźstwie, Warszawa 1994, s. 13 – 17.

¹¹ Document of the Cracow Symposium of the Cultural Heritage of the CSCE Participating States, Cracow, 6 June 1991.

Uwagę uczestników spotkania krakowskiego skupiały problemy zachowania dziedzictwa kulturalnego poszczególnych państw i narodów europejskich oraz potrzeba propagowania wzajemnej tolerancji wobec jego różnorodności, którą należy przekazać przyszłym pokoleniom oraz udostępniać w najszerszym zakresie wszystkim zainteresowanym osobom i instytucjom. Ważnymi postanowieniami były także te, które dotyczyły zobowiązania się państw europejskich do współpracy w zakresie zabezpieczania wspólnego dziedzictwa kulturalnego, z wykorzystaniem najnowocześniejszych technologii. Generalnie rzecz ujmując konferencja ta przebiegała jeszcze w atmosferze lat 70 – tych, kiedy to rozpoczęto nowe formy współpracy europejskiej, ujętej w ramy organizacyjne Konferencji. W niczym nie umniejszając jej znaczenia stwierdzić należy, że nie wykraczała ona poza zakres konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjętej 21 XI 1972 roku.¹² Stanowi ona, że światowe dziedzictwo kulturalne jest zbiorem kultur wszystkich państw i narodów a wartość jego zasadza się na tej różnorodności. W tych warunkach uszczerbek w stanie zachowania kultury jednego państwa jest uszczerbkiem dla całego światowego dziedzictwa kulturalnego. Z tych przesłanek wypływa szereg imperatywów do działań ochronnych, których podejmowanie jest obowiązkiem wszystkich państw.

Znaczne rozszerzenie zakresu spojrzenia na problemy wspólnego dziedzictwa kulturalnego nastąpiło pod wpływem działań, mających na celu znaczne zwiększenie liczby państw, członków Unii Europejskiej. W tych nowych warunkach politycznych wspólne dziedzictwo kulturalne zaczęto traktować w kategoriach ideologii jednoczącej się Europy.¹³ Znalazło to szczególny wyraz w decyzji II Szczytu Szefów Państw i Rządów Rady Europy, obradującego w dniach 10 – 11 października 1997 roku, który podjął decyzję o przeprowadzeniu kampanii „ Europa, wspólne dziedzictwo „. Przyjęto wtedy, że przewidziana do przeprowadzenia w okresie wrzesień 1999 – wrzesień 2000 12 miesięczna kampania ma być dowodem na istnienie zjednoczonej Europy, właśnie dzięki jej wspólnemu dziedzictwu kulturalnemu, wzbogaconemu różnorodnością kultur narodowych.¹⁴ Przed kampanią postawiono szereg celów. I tak na przykład w płaszczyźnie politycznej

---

¹² Zob. W. Sieroszewski, *Ochrona prawna dóbr kultury na forum międzynarodowym w świetle legislacji UNESCO*, Warszawa 1974, s.197 – 212.

¹³ Ważną rolę odgrywa Rada Europy. Zob. *European cultural heritage. Volume I. Intergovernmental co-operation: collected texts: Volume II. A review of policies and practice*, Strasbourg 2002.

¹⁴ Council of Europe. *Guide to the „ Europe: A Common Heritage „, Campaign*, Strasbourg 14 December 1998, Dokument CC-PAT (98)87 revise 2.

wspólne dziedzictwo jest czynnikiem służącym jednoczeniu się społeczeństw a pod względem kulturalnym, jako rezultat wielowiekowego współdziałania i wspólnoty tradycji europejskiej, wspomaga wzajemne zrozumienie między przedstawicielami różnych narodów. Zwrócono także uwagę na aspekt ekonomiczny zagadnienia. Otóż, wspólne dziedzictwo zawiera bardzo wiele wartości i może być źródłem pracy dla obecnych i przyszłych pokoleń, przyczyniając się do ogólnego rozwoju.

Przeprowadzenie tej kampanii, zarówno na szczeblu ogólnoeuropejskim¹⁵ było wydarzeniem bez precedensu w dziejach Starego Kontynentu. Do działań tych zaliczyć możemy także inicjatywę podjęta w Goławicach w roku 1997. Jednym z jej efektów jest uruchomiona strona internetowa programu „ The Common Archival Heritage of States and Nations of Eastern and Central Europe „ – **archiwa.gov.pl/cah/index.html** Zanim do tego doszło byliśmy zmuszeni w pierwszej kolejności zdefiniować pojęcie „ wspólnego dziedzictwa „¹⁶. Uznano, że tworzą go archiwalia będące wytworem władz centralnych i lokalnych byłych państw wielonarodowych, spuścizny znaczących osobistości oraz materiały dotyczące mniejszości narodowych. W sumie stwierdzono, że kryterium najjaśniejszym jest objęcie zakresem tej definicji tych archiwaliów i kolekcji, które powstały w wyniku działalności administracji instytucji państwowych, publicznych, prywatnych, w tym partii politycznych, instytucji religijnych oraz osób fizycznych, w których znaleźć by się mogły informacje dotyczące historii regionu, względnie państwa lub państw sąsiednich.

Efektem finalnym programu miał być przewodnik po zbiorach archiwalnych, tworzących wspólne dziedzictwo państw tego regionu Europy.¹⁷ Jest to jednak przedsięwzięcie bardzo złożone, którego realizacja może być wynikiem pełnego archiwalnego opracowania zbiorów, przy użyciu współczesnych technologii informacyjnych. W tych warunkach programowi nadano bardziej elastyczny charakter, pozwalający na osiągnięcie celu finalnego poprzez realizację szeregu

---

¹⁵ Council of Europe. „ Europe, a Common Heritage „, Campaign. Transnational Projects, Strasbourg 2001, Dok. CC – PAT (2000) 50.

¹⁶ W. Stępiak, A Survey on the Project; „ The Common Archival Heritage of the States and Nations of Central and Eastern Europe „, w : „ The Private Archives and Archival Materials in the Central and East European Countries, ed. by W. Stępiak, Warszawa 1999, s. 21 – 27.

¹⁷ E. Rosowska, The Project of an international edition of the directory of archives of Central and Eastern Europe : The common archival heritage of the countries and nations of Central and Eastern Europe, w : „ Accessibility of Archival Materials in Compliance with the Law and General Practices of the States of Central and Eastern European Countries, ed. by W. Stępiak, Warszawa 2000, s. 203 – 212.

działań pośrednich, w tym przede wszystkim uruchomienie wspomnianej strony internetowej. Posiada ona następującą strukturę :

1. Ogólna informacja o programie,
2. Wystawy internetowe prezentujące materiały archiwalne tworzące wspólne dziedzictwo. Jako zasadę przyjęto, że każdy z uczestniczących w programie państw samodzielnie lub w porozumieniu z innymi partnerami prezentować będzie okresowo archiwalia, dotyczące wybranego tematu,
3. „ Colloquia Georgio Skowronek dedicata „i inne konferencje międzynarodowe podejmujące problematykę wspólnego dziedzictwa archiwalnego w Europie.
4. Bibliografia do tego tematu, prowadzona według krajów w nim uczestniczących, zawierająca także dane dotyczące publikowanych pomocy naukowych – inwentarzy, katalogów, indeksów i przewodników archiwalnych.
5. Baza danych „ Common Archival Heritage „, będąca zarazem podstawowym elementem tej strony internetowej. Podstawą opisu archiwalnego na potrzeby bazy stanowią mają standardy ISAD (G) i ISAAR ¹⁸, ustalone przez Międzynarodową Radę Archiwów. Przyjęto równocześnie, że zostanie wprowadzone dodatkowe pole indeksowe, dotyczące nazwy krajów, których dotyczą materiały opisywanego zespołu.

W ten sposób, po kilku latach przygotowań, zainaugurowana została praktyczna realizacja pionierskiego międzynarodowego programu archiwalnego, dotyczącego wspólnego dziedzictwa archiwalnego. Program ten jest wynikiem szeregu działań archiwistów, bibliotekarzy i historyków, których doświadczenia zawodowe wskazywały jednoznacznie na konieczność podjęcia tego rodzaju działań w celu stworzenia warunków pozwalających na badania przeszłości w oparciu o wszystkie istniejące do danego tematu źródła przechowywane w zbiorach różnych państw. Złożony charakter europejskiego procesu dziejowego powoduje, że potrzeba sięgania do archiwaliów przechowywanych w zbiorach różnych archiwów w wielu państwach występuje w skali powszechnej. Sytuacja ta znalazła wyraz m. in. w odniesieniu do przyjętego przez Radę Europy programu „

---

¹⁸ Międzynarodowy standard opisu archiwalnego. Część ogólna, Warszawa 1995; Międzynarodowy standard archiwalnych haseł wzorcowych (ISAAR (CPF), Warszawa 2000

Reconstitution of the Memory of Poland „¹⁹, który jest także fragmentem działań na rzecz wspólnego europejskiego dziedzictwa archiwalnego.

Kontynuacja naszego wspólnego przedsięwzięcia, jakim jest projekt „ The Common Archival Heritage „, wymaga obecnie głębokiego zastanowienia. Wydaje się, że szansą na zdynamizowanie działań w tym zakresie powinno być zgłoszenie go do Programu Culture 2000. Ponieważ kolejne podjęte przez nas działanie, dotyczące stworzenia aparatu naukowo – wyszukiwawczego do zasobu archiwalnego Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej, mimo podpisanego w Moskwie w dniu 22 maja 2001 roku protokołu w tej sprawie²⁰ nie jest – według posiadanych przez nas informacji – realizowane z powodu braku środków finansowych, wydaje się celowe, by połączyć te dwa projekty w ramach jednej aplikacji właśnie do programu Culture 2000. Sprawa ta wymaga oczywiście zajęcia stanowiska przez władze archiwów Federacji Rosyjskiej, którym zgodnie z wolą byłych państw członkowskich podlega archiwum RWPG.

Konferencje z serii „ Colloquia Jerzy Skowronek dedicata „ spotykają się obecnie ze znacznym uznaniem ze strony światowego środowiska archiwalnego. Jednym z wyrazów tego była prośba Międzynarodowej Rady Archiwów, by obrady IX konferencji połączyć ze spotkaniem przedkongresowym Wiedeń 2004. W ten właśnie sposób doszło do zorganizowania konferencji o zasięgu światowym, która obradowała w Elblągu w dniach 22 – 24 maja 2003 r.²¹ grupując przedstawicieli najważniejszych komitetów MRA oraz nasze koleżanki i kolegów z Europy Środkowo – Wschodniej i Południowej. Dominującym wątkiem naszych rozważań na tej konferencji były problemy integracji działalności archiwalnej w Europie, w obliczu wstąpienia do Unii Europejskiej znacznej liczby państw, których przedstawiciele od roku 1995 byli aktywnymi uczestnikami Colloquiów.

W dniu 1 maja 2004 r. Unia Europejska zwiększyła znacznie liczbę swych członków. Członkiem Unii stała się także Polska – kraj, który jest gospodarzem tych konferencji. Fakt ten jednak nie oznacza upadku idei konferencji z cyklu „ Colloquia Jerzy Skowronek dedicata”, w których zresztą dotąd uczestniczyli przedstawiciele archiwów państw członkowskich Unii, takich jak Austrii, Finlandii, Szwecji, Wielkiej

---

¹⁹ Council of Europe. Reconstitution of the Memory of Poland. Sources to the History of Poland and Poles (1772 – 1945) in the european's countries' holdings, Warsaw 2000.

²⁰ Archives of Former International Organizations....., op. cit., ss. 179 – 180.

²¹ Zob. Archives in the Society. ICA pre-congress meeting – Vienna 2004. Papers of the international Conference Elbląg, May 22 – 24, 2003 ed. by Władysław Stępiak, Warszawa 2003.

Brytanii i Włoch. Nie powinien też ulegać zmianie charakter naszych spotkań. Zachowując pełną otwartość na kontakty i współpracę ze światem zewnętrznym, w tym przede wszystkim z dwoma oddziałami regionalnymi MRA, do których należą archiwa państw uczestników konferencji – EURBICA i EURASICA, kontynuować powinniśmy wysiłki mające na celu rozwiązywanie naszych specyficznych problemów, wynikających z cech procesu historycznego na obszarze Europy Środkowo – Wschodniej i Południowej. Myślę, że z propozycją tą zgodziłby się patron naszych konferencji - gdyby dane mu było być wśród nas - mimo iż uważał, że spotkania te winny być organizowane w ciągu lat 10.